

Підтримку надає:

Федеральне міністерство
продовольства і
сільського господарства

на підставі рішення
Німецького Бундестагу

Німецько-український
агрополітичний діалог

Агрополітичний звіт

APD/APB/08/2022

Оцінка спроможності громад щодо збору статистичної інформації (аграрна статистика) та пропозиції щодо вдосконалення збору аграрної статистики на локальному рівні

Олена Зірнзак

Київ, квітень 2022

Виконавці

Оперативний партнер

Про проект «Німецько-український агрополітичний діалог» (АПД)

Проект «Німецько-український агрополітичний діалог (АПД)» реалізується за підтримки Федеральним Міністерством продовольства та сільського господарства (BMEL) з 2006 року і наразі до 2024 року та за його замовленням через виконавця ТОВ ГФА Консалтинг Груп, а також робоче співтовариство, яке складається з ТОВ ІАК Аграр консалтинг (ІАК), Лейбніц-Інституту аграрного розвитку в країнах з перехідною економікою (ІАМО) та ТОВ ТОВ АФЦ Агрікалчер енд Файненс Консалтантс.

Реципієнтом проекту виступає Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України «Дорада». При реалізації важливих заходів для розвитку ринку землі, використання державних земельних площ та приватизації АПД працює у кооперації з ТОВ з управління та реалізації земель (BVVG). Бенефіціаром проекту виступає Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Проект має підтримувати Україну в питаннях розвитку сталого сільського господарства, ефективної переробної промисловості та підвищення міжнародної конкурентоспроможності відповідно до принципів ринкової та регуляторної політик та з урахуванням потенціалу розвитку, який виникає в рамках Угоди про Асоціацією між ЄС та Україною. З цією метою проект має надавати інформацію про німецький, зокрема, східнонімецький, а також міжнародний, європейський досвід з розробки рамкових аграрно-політичних умов, а також з організації відповідних аграрно-політичних установ.

www.apd-ukraine.de

Автор
Олена Зірнзак

Дисклеймер

Це дослідження публікується за відповідальності Німецько-українського агрополітичного діалогу (АПД). Будь-які точки зору та результати, висновки, пропозиції чи рекомендації в дослідженні належать авторам і не обов'язково збігаються з думкою АПД.

© 2022 Німецько-український агрополітичний діалог
Всі права захищено.

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	4
1. АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПОСТАНОВКА ДОСЛІДЖУВАНОВОГО ПИТАННЯ	5
2. ОГЛЯД ПОТОЧНОЇ СИТУАЦІЇ ЗІ ЗБИРАННЯМ АГРАРНОЇ СТАТИСТИКИ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ УКРАЇНИ (ЧИМ РЕГУЛЮЄТЬСЯ, ХТО ВІДПОВІДАЛЬНИЙ, ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ /ВИКЛИКИ)	6
2.1 НОРМАТИВНО ПРАВОВА СКЛАДОВА ГАЛУЗІ СТАТИСТИКИ.....	6
2.2 ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАТИСТИЧНИМИ ДАНИМИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ	7
2.3. ФОРМИ СТАТИСТИЧНИХ ЗВІТІВ В АГРАРНІЙ СФЕРІ.....	8
3. ОЦІНКА ВПЛИВУ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ЗБИРАННЯ АГРАРНОЇ СТАТИСТИКИ – ОЦІНКА ПОТЕНЦІЙНОЇ РОЛІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ЗБИРАННІ СТАТИСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	10
3.1 РЕГУЛЮВАННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	10
3.2 ФОРМУВАННЯ ПІДХОДІВ ТА МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОВІДНОСИН ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ЗБОРІ СТАТИСТИЧНИХ АГРАРНИХ ПОКАЗНИКІВ	12
4. ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ У КОНТЕКСТІ ЗБОРУ АГРАРНОЇ СТАТИСТИКИ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ (ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДИ – АГРАРНІ ПІДПРИЄМСТВА, РОЛЬ АГРАРНИХ УПРАВЛІНЬ НА РІВНІ РАЙОНУ ТА ОБЛАСТІ; АГРАРНІ АСОЦІАЦІЇ ТА ІНШІ)	14
5. НЕОБХІДНІСТЬ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДЛЯ РЕГУЛЮВАННЯ ЗБОРУ СТАТИСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ (ЯКЩО ТАКА Є).	15
5.1 МІКРОДАНІ, ТА ЇХ РОЛЬ В ДЕРЖАВНІЙ СТАТИСТИЦІ	15
5.2 СПОДІВАННЯ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ.....	16
6. ОЦІНКА ПОТРЕБИ В АДАПТАЦІЇ ВЕРТИКАЛІ ЗБОРУ СТАТИСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ (АГРАРНІ ПІДПРИЄМСТВА – ГРОМАДИ – АГРАРНІ УПРАВЛІННЯ В РАЙОНАХ ТА ОБЛАСТІ – МІНІСТЕРСТВО – СЛУЖБА СТАТИСТИКИ); ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.	18
РЕКОМЕНДАЦІЇ	21
ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ДОСЛІДЖЕННЯ	21
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	23

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

Держстат	Державна служба статистики України
ДФС	Державна фіскальна служба України
ЄС	Європейський Союз
КМУ	Кабінет Міністрів України (Уряд України)
МЕРТ	Міністерство економічного розвитку і торгівлі України
Мінагрополітики	Міністерство аграрної політики та продовольства України
МСП	Мале та середнє підприємництво
НБУ	Національний банк України
ОЕСР	Організація економічного співробітництва та розвитку
ФОП	Фізична особа-підприємець

1. АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПОСТАНОВКА ДОСЛІДЖУВАНОВОГО ПИТАННЯ

Дана публікація має на меті започаткування нових теоретико-методологічних основ і розробку прикладних рекомендацій щодо запровадження системи відомчої аграрної статистики, її облікового забезпечення з урахуванням особливостей функціонування окремих сільських територій.

Визначальним у досягненні поставленої мети є виконання наступних завдань:

– аналіз сучасного стану інформаційно-облікового забезпечення прийняття управлінських рішень на галузевому рівні державного управління;

– обґрунтування ролі статистичної інформації в інформаційному забезпечення розвитку аграрного сектору економіки України;

– розробка теоретичного підґрунтя запровадження системи відомчої аграрної статистики та механізму її облікового забезпечення за допомогою територіальних громад в розрізі регіонів та районів.

Представлені аналітичні матеріали мають на меті розгляд питання розвитку місцевого самоврядування в Україні у контексті реалізації реформи децентралізації.

В Україні відбулись кардинальні зрушення у перерозподілі повноважень між гілками влади, відносинах між громадянами і владою. Децентралізація опинилась у фокусі уваги українського суспільства в умовах кризового періоду розвитку української державності, оскільки саме цей процес є однією з базових умов незалежної й ефективної діяльності органів місцевої влади, розвитку місцевої економіки, взаємозв'язок з органами державної влади на місцевому та регіональному рівні. Особливості утворення спроможних територіальних громад, причини проблем запровадження реформи децентралізації.

Роль територіальних громад в зборі статистичних даних, з акцентом на аграрну статистику, як одну з головних складових для України та узгодженість дій на законодавчому рівні. Особлива увага надана питанню ролі перспективного плану формування територій громад регіонів та спроможності й перспективі розвитку територіальних громад, у т.ч. пропонує до створення за адміністративним підходом.

2. ОГЛЯД ПОТОЧНОЇ СИТУАЦІЇ ЗІ ЗБИРАННЯМ АГРАРНОЇ СТАТИСТИКИ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ УКРАЇНИ (ЧИМ РЕГУЛЮЄТЬСЯ, ХТО ВІДПОВІДАЛЬНИЙ, ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ /ВИКЛИКИ)

2.1 НОРМАТИВНО ПРАВОВА СКЛАДОВА ГАЛУЗІ СТАТИСТИКИ

1. Закон України "Про державну статистику" № 2615-XII від 17.09.92,
2. Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про Державну службу статистики України" від 23.09.14 р. № 481
3. Указ Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015 «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», яка передбачає реалізацію 62 реформ та програм розвитку держави. Серед них – реформа статистики. Відповідальним за проведення реформи визначено Міністерство економіки і торгівлі України. Затверджений проект передбачає скорочення штату Державної служби статистики на 20 % та поетапне зменшення кількості обов'язкових статистичних звітів, які подають українські підприємства
4. Закон України «Про офіційну статистику» від 2 вересня 2021 р. №5886. Як зазначено у пояснювальній записці, метою цього закону є гармонізація державної статистики зі статистичною системою ЄС, створення умов для провадження діяльності органів національної системи державної статистики згідно зі загальноприйнятими принципами світової та європейської статистичної практики.
5. Державною службою статистики України затверджено Наказ Держстату України 02.07.2012 № 278 зі змінами, затвердженими наказом Державної служби статистики України 09.09.2019 № 302 «Положення про Реєстр статистичних одиниць у сільському господарстві, мисливстві, лісовому і рибному господарстві – Реєстр АГРО»
6. Наказ Державної служби статистики України від 27.11.2015 № 346 «Про затвердження форм державних статистичних спостережень з питань сільського господарства»
7. Постанова КМУ від 27 лютого 2019 р. № 222 « Про затвердження Програми розвитку державної статистики до 2023 року».

Метою реалізації Програми є реформування державної статистики для задоволення сучасних потреб суспільства.

В Україні статистика організована відповідно до державного та адміністративно-територіального розподілу. У країні функціонує єдина розгалужена мережа державних статистичних органів, на чолі з Державним комітетом статистики України (Держкомстат України).

Давайте більш детально зупинимось на ситуації по зборі статистичних даних в сільському господарстві.

2.2 ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАТИСТИЧНИМИ ДАНИМИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

Роботами по збору, аналізу та розміщенню із статистики сільського господарства України безпосередньо керує Департамент статистики сільського господарства та навколишнього середовища Держкомстату України.

Завданнями Департаменту є:

- планування статистичних робіт сільського господарства в країні;
- розробка, вдосконалення і впровадження методологію розрахунків статистичних показників, типових форм первинної облікової документації, необхідні для їх проведення;
- розробляє таблиць (перелік) форм державної звітності із сільського господарства та інше.

До складу Департаменту статистики сільського господарства та навколишнього середовища входить 5 відділів:

- економічних рахунків;
- статистики виробництва продукції сільського господарства;
- статистики використання продукції сільського господарства;
- структурних обстежень в сільському господарстві
- екологічних рахунків та статистики навколишнього середовища.

В кожному регіоні країни, є обласні статистичні управління, в складі яких відокремлені структурні підрозділи статистики сільського господарства та навколишнього середовища.

- Первинною ланкою органів державної статистики України є районні управління статистики, які виконують різноманітні статистичні роботи, у тому числі роботи зі статистики сільського господарства.

Вони здійснюють збір статистичної звітності з сільського господарства, систематичну перевірку повноти і правильності звітних даних, проводять роботу по забезпеченню своєчасної і доброякісної звітності, систематизації статистичних даних та їх аналізу.

- Органи державної статистики регіонального рівня співпрацюють із іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими юридичними особами у питаннях організації діяльності, пов'язаної із збиранням та використанням статистичної інформації та адміністративних даних.

Отримані в результаті зведення, розробки та аналізу дані направляються до відповідного відділу статистичного управління області.

Ці відомості використовують державні і сільськогосподарські органи району.

Статистичну звітність також подають респонденти. До них належать:

- юридичні особи;
- відокремлені підрозділи юридичних осіб, що перебувають на території України;
- відокремлені підрозділи юридичних осіб України, які перебувають за кордоном;
- фізичні особи.

Органи Держстату визначають, які респонденти повинні подавати статистичну звітність та яку саме.

Крім органів державної статистики, статистикою сільського господарства займалися и займаються: Міністерство фінансів України, Аграрна біржа (Кабінет Міністрів України), та їх місцеві органи по областях і районах.

Вони розробляють форми бухгалтерської і статистичної звітності, узгоджуючи їх з Держкомстатом України, здійснюють їх збирання, зведення і розробку.

Джерелами статистичних даних про сільське господарство є статистична звітність і спеціально організовані спостереження.

Крім органів державної влади аграрні статистичні дані збирають та надають інші органи, такі як:

- Агрочарт
- Milkua.Info. Ціни та аналітика
- АПК-Інформ. Статистика
- Anyfoodanyfeed. Статистика про зернові, молочні та м'ясні продукти

2.3. ФОРМИ СТАТИСТИЧНИХ ЗВІТІВ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Звітність — це така форма збору статистичних даних, за якої кожний суб'єкт діяльності регулярно подає відомості до державних органів статистики у вигляді документів (звітів) спеціально затвердженої форми. Звіти складаються на підставі даних оперативного та бухгалтерського обліку.

Система звітності в сільському господарстві визначається табелем звітності (списком діючих форм звітності, що затверджується Держкомстатом України)

За термінами подання розрізняють звітність поточну, що подається протягом року, і річну, що подається за підсумками року.

Терміни подання звітності та її періодичність визначаються відповідно до особливостей конкретних сільськогосподарських явищ і процесів. Так, звітність про хід сівби і збирання врожаю надається тільки в періоди виконання цих робіт, тобто навесні і восени, а звітність про стан тваринництва — протягом усього року.

Поточна звітність може бути також тижневою, двотижневою, місячною, квартальною і піврічною.

Розрізняють такі способи подання звітності: поштою, телеграфом, телетайпом, електронною поштою.

Проте не всі явища і процеси, що відбуваються в сільському господарстві, можна вивчити за допомогою звітності.

Наприклад, не можна таким шляхом дістати дані про обсяги виробленої продукції сільського господарства в особистих підсобних господарствах населення.

З метою одержання відомостей про такі та інші явища і процеси, що мають місце в сільському господарстві, застосовуються спеціально організовані спостереження, які проводяться також з метою доповнення і перевірки даних поточної звітності.

Розрізняють основні види спеціально організованих спостережень: як переписи, одноразові обліки, спеціальні обстеження.

- Перепис — це суцільне або вибіркоче спостереження масових явищ з метою їх вивчення на певну дату. (Прикладом суцільного перепису в сільському господарстві може бути перепис багаторічних насаджень у сільськогосподарських підприємствах, підсобних господарствах населення, садівницьких товариствах та селянських (фермерських) господарствах, а прикладом вибіркового перепису — проведений в Україні вибіркового перепису селянських (фермерських) господарств).
- Обліки — суцільні або вибіркові спостереження масових явищ, які ґрунтуються на даних огляду, опитування та документальних записах. Вони можуть бути періодичними або одноразовими. (Прикладом суцільного одноразового обліку є облік поголів'я худоби, вибіркового обліку розмірів посівних площ сільськогосподарських культур, що знаходяться в користуванні та власності особистих підсобних господарств населення у сільській місцевості, містах, міських і робітничих селищах.)
- Спеціальні обстеження — несцільне спостереження окремих масових явищ певної тематики, що виходить за межі звітності. Вони можуть бути періодичними або одноразовими. Наприклад, бюджетні обстеження сімей, домашніх господарств у сільській місцевості, маркетингові обстеження тощо.

Відзначимо, що матеріали вибіркового бюджетного обстеження широко застосовуються при складанні балансів виробництва та використання сільськогосподарської продукції.

- Опитування — несцільне спостереження думок, мотивів, оцінок, що реєструються зі слів респондентів. Винятком є суцільне опитування всього населення — референдум, тобто масове волевиявлення щодо принципових соціально-політичних та економічних питань.
- Статистичний реєстр — список або перелік одиниць певного об'єкта спостереження із зазначенням необхідних ознак, який складається та оновлюється під час постійного відстеження.

Реєстри є важливим джерелом статистичних даних. Крім того, вони необхідні для організації та планування вибіркового обстеження.

На даний час створено Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) — перелік суб'єктів усіх видів економічної діяльності із зазначенням їх реквізитів та основних показників, реєстр селянських (фермерських) господарств.

Згідно Постанові Кабінету Міністрів України від 2 червня 2021 року № 573 «Про функціонування Державного аграрного реєстру» здійснюється ведення Державного аграрного реєстру, а також Наказ Держстату України 09.09.2019 № 302 «Положення про Реєстр статистичних одиниць у сільському господарстві, мисливстві, лісовому і рибному господарстві – Реєстр АГРО»

Більш детально стосовно ролі, завдань та участі у зборі статистичних даних реєстру АГРО повернемося пізніше.

Важливим джерелом статистичних даних про сільськогосподарське виробництво є бухгалтерські річні звіти сільськогосподарських підприємств.

Ці звіти складають радгоспи та інші державні господарства, сільськогосподарські виробничі кооперативи, акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, орендні, приватно-орендні, приватні та інші підприємства, створені на базі колективних сільгоспідприємств, радгоспів, міжгосподарські аграрні підприємства та ін., що виробляють відповідну продукцію.

У цих звітах містяться відомості про фактори виробництва (землі, посівні площі, поголів'я тварин, трудові ресурси, засоби виробництва тощо), їх використання, результати виробництва (виробництво продукції, продуктивність праці, собівартість продукції та ін.) і реалізації продукції та інші показники.

3. ОЦІНКА ВПЛИВУ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ЗБИРАННЯ АГРАРНОЇ СТАТИСТИКИ – ОЦІНКА ПОТЕНЦІЙНОЇ РОЛІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ЗБИРАННІ СТАТИСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Децентралізація - це передача значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування. Так, аби якомога більше повноважень мали ті органи, що ближче до людей, де такі повноваження можна реалізовувати найбільш успішно.

3.1 РЕГУЛЮВАННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

- В Україні процес децентралізації розпочато 2014 року з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (01.04.2014), законів України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014), «Про добровільне об'єднання територіальних громад»

(05.02.2015) та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації.

- Відповідно до прийнятого Закону України від 16.04.2020 № 562-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад», Кабінетом Міністрів України визначено адміністративні центри та затверджено території спроможних територіальних громад, у яких будуть проведені місцеві вибори на новій територіальній основі.
- Постановою КМУ від 5 серпня 2020 р. № 695 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» визначено реалізація секторальних стратегій розвитку, координації державної політики у різних сферах.
- Наказом Держстату України 02.07.2012 № 278 зі змінами, затвердженими наказом Державної служби статистики України 09.09.2019 № 302 «Положення про Реєстр статистичних одиниць у сільському господарстві, мисливстві, лісовому і рибному господарстві – Реєстр АГРО» - визначено основні принципи організації та функціонування Реєстру статистичних одиниць у сільському господарстві, мисливстві, лісовому і рибному господарстві і призначене для використання в практичній діяльності органів державної статистики всіх рівнів.

Власником і основним розпорядником Реєстру АГРО є центральний орган виконавчої влади з питань статистики - Держстат України.

Одиницями Реєстру АГРО (далі – одиниці реєстру) є:

- підприємства, що здійснюють виробництво продукції та послуг сільського господарства, мисливства, лісового й рибного господарства незалежно від їхньої організаційно-правової форми господарювання;
- місцеві одиниці за видом економічної діяльності (далі – місцеві одиниці), що здійснюють виробництво продукції та послуг сільського господарства, мисливства, лісового й рибного господарства;
- сільські, селищні, міські ради (далі – місцеві ради), на території яких розташовані сільські населені пункти.

Реєстр АГРО складається з двох частин:

- частина I «Підприємства», яка охоплює підприємства, їх місцеві одиниці, які безпосередньо здійснюють діяльність, класифіковану в секції А за КВЕД-2010;
- частина II «Місцеві ради», яка призначена для збору й накопичення узагальненої інформації про домогосподарства, що мають реєстрацію місця проживання на території сільських населених пунктів (сільські домогосподарства)
- потенційних виробників сільськогосподарської продукції.

Носіями цієї інформації виступають місцеві ради, яким підпорядковані сільські населені пункти.

Щорічно станом на 15 листопада з Реєстру АГРО формують генеральні сукупності (списки-основи) підприємств і місцевих одиниць для створення переліків одиниць державних статистичних спостережень у сільському господарстві, мисливстві, лісовому і рибному господарстві за звітний рік і на наступний за звітним рік.

2 червня 2021 р. № 573 прийнято Постанову КМУ «Про функціонування Державного аграрного реєстру», (далі – Реєстр) шляхом:

- внесення відомостей про виробників сільськогосподарської продукції до Державного аграрного реєстру, включаючи інформацію про обсяги виробленої (вирощеної) ними сільськогосподарської продукції, частку сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік;
- ведення обліку, оброблення та систематизації інформації про виробників сільськогосподарської продукції відповідно до цього Закону;
- внесення змін до відомостей про виробників сільськогосподарської продукції до Державного аграрного реєстру для забезпечення актуальності таких відомостей, тощо.

Державний аграрний реєстр ведеться за рахунок коштів державного бюджету з метою комплексного інтегрування відомостей про виробників сільськогосподарської продукції, їхні майнові, земельні, екологічні, трудові, фінансово-кредитні та інші права і характеристики, який є державною автоматизованою інформаційною системою збирання, обліку, накопичення, оброблення та надання інформації про виробників сільськогосподарської продукції та сільськогосподарську діяльність, яку вони провадять.

Зареєстровані користувачі Реєстру у майбутньому отримають можливість подавати онлайн заявки на участь у державних та регіональних програмах державної підтримки сільського господарства.

3.2 ФОРМУВАННЯ ПІДХОДІВ ТА МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМВІДНОСИН ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ЗБОРІ СТАТИСТИЧНИХ АГРАРНИХ ПОКАЗНИКІВ

Актуальність сьогодення стає у необхідності розробки таких організаційних і методичних підходів до створення інформаційної бази, аналіз якої забезпечить можливість ефективного управління розвитком територіальної громади.

Варто зазначити, що теоретичним і практичним питанням формуванню інформаційних ресурсів для управління територіальними громадами за повної відсутності нормативно-рекомендаційних положень майже не приділяється уваги.

В чинних нормативних документах, які регламентують організаційні питання діяльності територіальних громад, зустрічаються лише загальні підходи до інформаційного забезпечення їх управління.

Що стосується статистичного обліку на рівні територіальних громад, то його розвиток в останні роки здійснювався через інструменти регіональної статистики.

Тож у сучасних умовах розвитку територіальних громад в Україні існує необхідність комплексного дослідження питань інформаційного забезпечення їх управління через систему показників фінансової звітності і статистичного спостереження та їх нормативного впорядкування.

Необхідно зазначити, що особливість регіональної (територіальної) статистики полягає в тому, що вона є проміжною ланкою між макроекономічною статистикою і статистикою, що відображає підсумки господарської діяльності структурних суб'єктів, що знаходяться на території регіону.

У цьому аспекті статистичні показники характеризують ефективність використання всіх видів ресурсів у межах визначеної територіальної системи.

На підставі показників регіональної статистики виконується оцінювання рівня економічного розвитку регіону, його інвестиційної привабливості, ринкової економічної кон'юнктури, яке, своєю чергою, дозволяє визначити цілі та завдання управління, розробити програми соціально-економічного розвитку, приймати рішення, контролювати їхнє виконання.

Формування комплексної інформаційної бази для управління розвитком територіальної громади може бути вирішене шляхом використання таких джерел інформації, як:

- статистичний облік населення;
- статистична, фінансова та бюджетна звітність підприємств, установ, організацій;
- обстеження домогосподарств;
- адміністративна інформація.

Забезпечення формування інформаційних ресурсів користувачам для потреб управління територіальною громадою може здійснюватися двома шляхами:

- ✓ Перший – це створення спеціалізованого структурного підрозділу (відділу, сектору) фахівців із питань бухгалтерського обліку, статистики, внутрішнього аудиту, фінансової і бюджетної звітності та інформаційного забезпечення управління територіальною громадою у складі її виконавчих органів. Відділ повинен виконувати безпосередньо завдання облікового і контрольного процесу бюджетних і госпрозрахункових структур, а також забезпечувати формування інформаційної бази щодо показників діяльності структурних суб'єктів на території громади.

- ✓ Другий – створення територіальної аутсортсингової структури з надання послуг структурним суб'єктам територіальної громади щодо ведення обліку, статистики, внутрішнього аудиту, фінансової і бюджетної звітності та інформаційного забезпечення користувачів для прийняття управлінських рішень щодо розвитку територіальної громади.

Безперечно, ця модель організації формування інформаційних ресурсів у господарюючих структурах територіальної громади і в цілому показників її розвитку є найбільш ефективною, адже вона дозволяє зосередитися на першочергових завданнях всім учасникам громади, сприяє ефективності їх діяльності, знижує ризик припущення помилок при складанні звітності та забезпечує стабільний розвиток бізнесу і членів громади.

Комплексний підхід до об'єднання зусиль всіх господарюючих структур територіальної громади, особливо на сільських територіях, передбачає створення в ній єдиного економічного механізму господарювання за участі домашніх господарств, фізичних осіб – підприємців, кооперативів, підприємств, фермерських господарств, громадських організацій, бюджетних організацій та управлінських установ щодо ведення бізнесу та надання різноманітних послуг.

Регіональна система статистики на рівні територіальних громад повинна бути використана для конкретизації стану національної економіки в цілому України.

Статистичне спостереження про розвиток територіальних громад необхідно здійснювати за окремою статистичною формою звітності, показники якої мають формувати виконавчі органи громади, а узагальнювати – Державна служба статистики України з поданням інформації за методом «знизу – вгору».

4. ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ У КОНТЕКСТІ ЗБОРУ АГРАРНОЇ СТАТИСТИКИ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ (ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДИ – АГРАРНІ ПІДПРИЄМСТВА, РОЛЬ АГРАРНИХ УПРАВЛІНЬ НА РІВНІ РАЙОНУ ТА ОБЛАСТІ; АГРАРНІ АСОЦІАЦІЇ ТА ІНШІ)

Доцільно виділити декілька загальних проблем відомчої аграрної статистики:

- обмеженість кадрових та інших можливостей у підрозділів, що відповідають за збір, обробку, аналіз і поширення статистики сільського господарства;
- відсутність належних технічних інструментів, статистичної методології та апарату для проведення обстежень, необхідних для збору та обробки даних;
- недостатнє фінансування на формування достовірної сільськогосподарської статистики з регіонального та державного бюджетів; відсутність міжвідомчої координації, що призводить до нестачі джерел уніфікованих і узгоджених даних;

- відсутність достатніх можливостей для аналізу даних із урахуванням державних потреб, що призводить до нераціонального використання ресурсів, тому що велика кількість первинної інформації не використовується за призначенням; складність використання зібраних даних за відсутності в достатній мірі її якості.

Враховуючи негативні наслідки реформи сільськогосподарської статистики України та потреби в більш деталізованій інформації про агропродовольчий сектор вітчизняної економіки, зокрема, необхідна державна підтримка для обґрунтованих альтернативних варіантів.

Здійснення взаємозв'язку між усіма Ігороками, які задіяні зі збору статистичних даних аграрного профілю. Це – Державна служба статистики України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, регіональні управління Держстату, районні адміністрації та територіальні громади.

5. НЕОБХІДНІСТЬ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДЛЯ РЕГУЛЮВАННЯ ЗБОРУ СТАТИСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ (ЯКЩО ТАКА Є).

5.1 МІКРОДАНИ, ТА ЇХ РОЛЬ В ДЕРЖАВНІЙ СТАТИСТИЦІ

Державна статистика – це офіційна, централізована система збирання, опрацювання, аналізу, поширення, збереження, захисту та використання загальнодержавної статистичної інформації.

Відомча аграрна статистика – це статистика, яка має доповнити офіційну державну статистику актуальними даними з метою використання для прогнозування, оцінки можливих наслідків тих чи інших законодавчих ініціатив у сфері аграрної політики держави.

Прикладом для оцінки впливу на ефективність сільського господарства може бути прийняття змін в оподаткуванні, сільськогосподарському землекористуванні, ціноутворенні на сільськогосподарську продукцію. Особливо актуальним завданням є вирішення проблеми інформаційного забезпечення моніторингу аграрного ринку.

Офіційна статистика в Україні збирає багато демографічних, соціальних, економічних та інших показників. Проте користувачі здебільшого мають доступ лише до агрегованих даних.

Мікродані (дані на рівні окремого респондента) більшості користувачів недоступні.

Ґрунтуючись на законодавстві Європейського союзу та міжнародному досвіді у даній сфері, було виявлено чотири основні інструменти поширення мікроданих:

1. Анонімізація даних, за якої неможливо ідентифікувати статистичну одиницю ані прямо, ані опосередковано;

2. Акредитація науково-дослідницьких організацій в державному органі статистики і надання даних за запитом лише тим організаціям, які пройшли перевірку і підписали угоду про використання інформації виключно в наукових цілях;
3. Активізації зовнішніх комунікацій та доступу до мікроданих через захищений канал передачі даних.

До групи зацікавлених в отриманні мікроданих відносяться як державні органи так і органи місцевого самоуправління. Наприклад, Міністерству фінансів дані щодо доходів домогосподарств необхідні для розрахунку прожиткового мінімуму та прогнозування інфляції, Міністерству соціальної політики та Міністерству аграрної політики та продовольства - для прогнозів, планування бюджетних програм, тощо. Національний банк потребує доступу до мікроданих для забезпечення системи статистики фінансового сектору та аналізу фінансової стабільності. Органи місцевої влади при формуванні політики на локальному рівні також потребують статистичних показників за своїм регіоном та по Україні для порівняння.

Потенційними користувачами мікроданих є дослідники суспільних наук в університетах, аналітичних центрах та у державних органах.

Майже всім державним органам та місцевим органам влади потрібні якісні та детальні дані, щоб розробляти доказову політику у своїй сфері. Мікродані часто потрібні для підготовки якісних наукових публікацій з економіки. Проте через відсутність таких даних українськи дослідники рідко використовують у своїх публікаціях сучасні методи роботи з даними.

Ці підходи можна було б застосувати і в Україні, визначивши у Законі про державну статистику поняття «мікродані» та описавши процедуру надання доступу до них із дотриманням вимоги зі збереження статистичної конфіденційності із залученням до цієї проблематики територіальні громади.

В чинних нормативних документах, які регламентують організаційні питання діяльності територіальних громад, зустрічаються лише загальні підходи до інформаційного забезпечення їх управління.

5.2 СПОДІВАННЯ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

До цього часу поділ звітності ділиться на зовнішню і внутрішню статистику і не сприяє доступності, особливо на регіональному рівні і на мікрорівні для менеджерів органів управління аграрного сектора економіки, науковців та безумовно і іншими органами державної влади та відомствами.

Спеціалізовану звітність про діяльність основних товаровиробників продукції сільського господарства та інші дані отримує Державна служба статистики України. Звітність оперує, насамперед, зведеними даними (у розрізі областей, країні), однак не здійснює групування товаровиробників країни і областей за їх типами (за розмірами, показниками ефективності, спеціалізації, концентрації та ін.).

Відсутність таких аналітичних даних в прямому доступі не дозволяє об'єктивно оцінити вплив багатокладного сільського господарства країни на процеси розвитку агропродовольчого ринку, а також формування ефективних і конкурентоспроможних типів товаровиробників в умовах СОТ, що забезпечують інноваційний розвиток сільського господарства.

Після відновлення роботи Міністерства аграрної політики та продовольства України, стає питання, який підрозділ або структура в міністерстві має або відповідати або контролювати питання, щодо ситуації в аграрному секторі, ґрунтуючись на аналізі статистичних даних, в співпраці з регіональними управліннями агропромислового розвитку та територіальними громадами, з метою здійснення аналізу, прогнозу, стратегії та програми ведення сільського господарства України.

Дослідження агропродовольчого ринку та вплив на нього інструментів організаційно-економічного регулювання є досить трудомісткими процесами, які потребують відповідної методики збирання даних та інформаційного забезпечення, проведення економіко-математичних розрахунків.

І тут не останню роль мають грати територіальні громади, до завдань яких покладені питання збору статистичних і адміністративних даних. Показники варто збирати на рівнях, нижчих за регіони. Завдяки територіальній реформі і децентралізації, основним рівнем управління, раніше чи пізніше, стануть громади, а тому дані доцільно мати саме на цьому рівні. Варто також оновити перелік показників, які збираються, відповідно до актуальних викликів і проблемних питань розвитку міст і громад.

Встановлено, що до 2015 р. Державна служба статистики України за напрямом діяльності «сільськогосподарська статистика» більшою мірою орієнтувалася на задоволення потреб широкого кола споживачів статистичної інформації.

Проте, результати реформування призвели до наступних, на нашу думку, негативних наслідків – скорочення кількості звітних форм та показників.

Сама по собі ідея усунення дублювання та зменшення кількості звітних показників (форм) є раціональною. Водночас, до їх скорочення слід було б підходити виважено, здійснивши повномасштабний аналіз і дослідження ступеня застосування та затребуваності різними групами користувачів. Однак цього здійснено не було.

Одним з важливих елементів, який на сьогодні в державній статистиці є актуальним і не відкритий до доступу – це мікродані.

В «Стратегії розвитку Держстату на 2020 рік» зафіксовано намір «зробити окремі набори мікроданих доступними для зовнішньої аудиторії», проте майже жодних конкретних кроків не здійснюється і не приймається, а про самі ці наміри Держстат офіційно чи неофіційно заявляє протягом останніх 15 років.

Створення «окремих вікон, або кімнат» для науковців, де вони могли би отримувати та мати доступ до індивідуальних даних, мікроданих, так і не увійшли до кола пріоритетних завдань політики у галузі статистики.

Якщо застосувати в нормативно-правових актах поняття «мікродані» та описавши процедуру надання доступу до них із дотриманням вимоги зі збереження статистичної конфіденційності із залученням до цієї проблематики територіальні громади, то маємо проводити:

- ✓ аналіз поточної ситуації на кожному етапі життєвого циклу продукції аграрного сектору в розрізі всіх громад та областей;
- ✓ оцінку необхідності надання державної підтримки суб'єктам агробізнесу та окремих галузях сільського господарства залежно від ситуації на основні види продукції;
- ✓ оцінку експортного потенціалу галузей сільського господарства на підставі даних про експорт та імпорт продукції;
- ✓ оцінка продовольчих балансів.

Відкритість Держстату, врегулювання доступу до даних з боку наукової і дослідницької спільноти допоможе знайти відповіді на набагато ширше коло питань, які будуть допомагати приймати «управлінські рішення». Це непростий шлях, що вимагає дуже серйозної експертизи в статистиці, економетриці і математиці.

З метою удосконалення роботи по збору аграрних статистичних даних необхідно розглянути можливість внесення змін до положення про Державну службу статистики та розробку окремих інструкцій та методології щодо поширення мікроданих із залученням до цієї проблематики територіальних громад, з подальшим внесенням змін до Закону України про державну статистику. А також розробити методику регулювання по збору, обміну та розповсюдженню аграрних статистичних даних між задіяними органами державної, регіональної, місцевої влади, наукових установ та громадських організацій.

6. ОЦІНКА ПОТРЕБИ В АДАПТАЦІЇ ВЕРТИКАЛІ ЗБОРУ СТАТИСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ (АГРАРНІ ПІДПРИЄМСТВА – ГРОМАДИ – АГРАРНІ УПРАВЛІННЯ В РАЙОНАХ ТА ОБЛАСТІ – МІНІСТЕРСТВО – СЛУЖБА СТАТИСТИКИ); ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.

Вузькоспеціалізована інформація про сільськогосподарську діяльність, збір якої покладається в основу ідеї запровадження відомчої аграрної статистики, є вкрай важлива для моніторингу аграрних ринків, ефективного галузевого управління та прогнозування економічного розвитку сільських територій.

Немає принципової різниці яка саме державна інституція буде виконувати цю функцію. За наявності відповідного фінансування це може бути Міністерство аграрної політики та продовольства України, окремі науково-дослідні інститути чи установи Національної академії аграрних наук України.

Адже поряд з адмініструванням статистичних даних, ключовими функціями цієї інституції мають стати:

- обґрунтування методології відомчої аграрної статистики на базі масштабних досліджень та опитування різних експертних груп державного та приватного секторів;
- розробка, апробація та реалізація методик інформаційного наповнення, збору та узагальнення статистичної інформації;
- розробка та впровадження навчальних програм для підготовки кадрів.

Для виконання цих завдань найбільш готовим у кадровому, методичному та організаційному плані є відповідний департамент Державної служби статистики України.

В Міністерстві аграрної політики та продовольства України чи наукових інститутах для виконання даних завдань потрібне додаткове фінансове та кадрове забезпечення створення додаткового підрозділу. В будь-якому випадку процес реформування державної статистики повинен бути зваженим, відповідати інформаційним запитам користувачів інформації та враховувати інституціональне середовище України.

Проте, деталізований аналіз статистичної звітності свідчить про наявність певних прогалин щодо об'єктивності відображення трансформаційних змін в аграрному секторі України.

Доцільно, за дотримання вимог конфіденційності інформації, публікувати на сайтах Державної служби статистики України і Міністерства аграрної політики та продовольства України основні показники діяльності всіх сільськогосподарських підприємств та інших юридичних осіб, що входять до складу кожного інтегрованого об'єднання окремо.

Це дозволить досліджувати рівень і динаміку ефективності їх діяльності, включаючи формування, розподіл і перерозподіл доданої вартості всередині об'єднань, еквівалентність економічних взаємовідносин між учасниками, а також процес відтворення матеріально-технічної бази, що в підсумку зробить їх діяльність більш прозорою.

В складі Міністерства аграрної політики та продовольства України, варто було б створити спеціалізований аналітичний центр або підрозділ, який проводив би всебічний аналіз розвитку вітчизняного аграрного сектору і розробляв оптимальні варіанти розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва та розвитку сільських територій. збір і аналіз даних про стан галузей та інфраструктури сільського господарства України, прогнозування розвитку агропродовольчих ринків.

(Аналітичний центр має агрегувати інформацію про стан сільського господарства, як галузі в розрізі областей, об'єднаних територіальних громад і навіть суб'єктів господарювання. Бази даних мають формувати інформацію про площі сільгоспугідь, ріллі, стан посівів сільськогосподарських культур, поголів'я худоби і птиці, чисельності машинно-тракторного парку та економічні показники. Крім того, в системі мають бути відомості про імпорт та експорт сільськогосподарської продукції та продовольства, використання коштів регіонального і державного бюджетів, які спрямовуються на розвиток аграрного сектору, тощо)

Використання сучасних інформаційних систем дозволить проводити аналіз поточної ситуації на кожному етапі життєвого циклу продукції аграрного сектору в розрізі всіх громад та областей, а саме сформувати робочі панелі з інформацією, яка оновлюється на регулярній основі, в частині оцінки необхідності надання державної підтримки суб'єктам агробізнесу та окремих галузях сільського господарства залежно від ситуації, яка створилася на продовольчому ринку, рівня світових і внутрішніх цін на основні види продукції, оцінки експортного потенціалу галузей сільського господарства на підставі даних про експорт та імпорт продукції, оцінки продовольчих балансів.

З метою оптимізації статистичних спостережень, доцільно проводити два види структурних обстежень сільськогосподарських виробників: базове обстеження (повномасштабний сільськогосподарський перепис) кожні 10 років; кілька проміжних обстежень вибіркового характеру. Дані базових обстежень включають три географічні рівні: країна, регіони і райони; водночас як дані для проміжних обстежень доступні тільки для двох рівнів: країна і регіони.

Переконані, що функціонування аналітичного центру як робочого органу управління сприятиме:

- ✓ підвищенню прозорості та доступності галузевої інформації;
- ✓ посиленню тісноти взаємодії профільного міністерства, регіональних органів управління аграрним сектором, галузевих спілок, сільськогосподарських підприємств, територіальних громад, кооперативів;
- ✓ створить можливість для прийняття раціональних державних рішень на основі достовірної та обґрунтованої інформації.

Таким чином, формування сучасної інформаційно-аналітичної та програмно-технічної систем підтримки управлінських рішень надасть можливість органам державної влади повно і оперативно аналізувати та оцінювати стан вітчизняного аграрного сектору економіки.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Аналізуючи викладене щодо поточної ситуації по збору аграрних статистичних даних, впливу реформи децентралізації, регулюючої ролі нормативно-правової системи в галузі статистики пропонуємо:

- Внесення змін до положення про Державну службу статистики та розробку окремих інструкцій та методології щодо поширення мікроданих із залученням до цієї проблематики територіальних громад, ще й внесення змін до Закону України про державну статистику з подальшим:
  - створення веб-порталу Держстату;
  - забезпечення доступу користувачів до мікроданих;
  - активізація зовнішніх комунікацій.
- Враховуючи негативні наслідки реформи сільськогосподарської статистики України та потреби у більш деталізованій інформації про вітчизняний агропродовольчий сектор, вважаємо, за необхідність створення аналітичного центру, (органу, підрозділу) при Міністерстві аграрної політики та продовольства України з включенням до нього науково-дослідних установ як НДІ «Укראгропромпродуктивність» та Інституту економіки НААН України.

Переконані, що функціонування аналітичного центру як робочого органу управління сприятиме підвищенню прозорості та доступності галузевої інформації, посиленню тісноти взаємодії профільного міністерства, регіональних органів управління аграрним сектором, галузевих спілок, сільськогосподарських підприємств, кооперативів, створить можливість для прийняття раціональних державних рішень на основі достовірної та обґрунтованої інформації.

Таким чином, формування сучасної інформаційно-аналітичної та програмно-технічної систем підтримки управлінських рішень надасть можливість органам державної влади повно і оперативно аналізувати та оцінювати стан вітчизняного аграрного сектору економіки.

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Статистика сільського господарства постійно розвивається і у зв'язку з активізацією ринкових відносин, а також новими завданнями, які стоять перед сільським господарством. Реалізація комплексу заходів, спрямованих на відновлення сільськогосподарського виробництва на якісно новій основі — розбудови високо розвинутої конкурентоспроможної галузі, здатної задовольнити як внутрішні, так і експортні потреби країни, висуває нові підвищені вимоги до статистики сільського господарства, вимагає подальшого вдосконалення її методології.

Слід зазначити, що в останні роки у зв'язку з економічними змінами в сільському господарстві зазнали реорганізації і методи отримання статистичної інформації: статистична звітність значно спростилася за формою, скоротилася за обсягом,

ступенем охоплення, переліком показників, ширше почали використовуватися вибіркові обстеження, оцінка і розрахунки показників.

Економічні та соціальні зміни, що відбуваються в Україні, потребують якісної статистичної оцінки, оскільки тільки за рахунок застосування статистичного підходу можна повною мірою визначити та скоригувати їх у напрямку підвищення рівня соціально-економічного розвитку регіонів. І в цьому аспекті політика територіального розвитку як соціально-економічна система, дослідження якої в цілому та в розрізі окремих громад мають важливе значення.

Аналіз роботи ґрунтується на вимогах до інформаційно-обліково-статистичного обґрунтування управлінських рішень, що мають забезпечувати сталий соціально-економічний розвиток регіонального рівня так і територіальних громад.

І загалом стратегія розвитку аграрної статистики ґрунтується на трьох основних компонентах.

Першим компонентом є складання мінімального набору основних даних, для задоволення поточних та виникаючих потреб.

Другий компонент – інтеграція сільського господарства до національних статистичних систем з метою задоволення потреб директивних органів та інших користувачів, які потребують цих даних.

Третій компонент покликаний забезпечити життєздатність сільськогосподарських статистичних систем шляхом управління та нарощування статистичного потенціалу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бараник З. П., Столетова І. Г. Теоретико-методологічні підходи до статистичного оцінювання реалізації стратегічних завдань соціально-економічного розвитку регіонів. Бізнес Інформ. 2017. № 11. С. 128–131.
2. Бездушна Ю.С., к.е.н., старший науковий співробітник, завідувач відділу обліку та оподаткування Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» РОЗВИТОК АГРАРНОГО ТА МАКРОЕКОНОМІЧНОГО АСПЕКТУ ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/17.pdf>
3. Бондарук Т. Г. Економіко-статистичний аналіз формування доходів місцевих бюджетів. Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. 2013. № 4. С. 7–15.
4. Глобальне оцінювання національної статистичної системи України. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/52535/52745/Ukraine+GA/dfaf8f9c-4d33-49ed-a9ae-57528dc56e47>
5. Жук В.М. Проблеми реформування державної статистики України / В.М. Жук, Б.В. Мельничук, Ю.С. Бездушна // Облік і фінанси. – 2016. – № 4 (74). – С. 25-33.
6. Жук В.М. Організаційно-методологічні передумови та облікове забезпечення запровадження відомчої аграрної статистики в Україні / В.М. Жук // Агроінком. – 2008. - № 3-4. – С.82-87.
7. Закон України «Про засади державної регіональної політики» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст. 90
8. Моїсєєв Валерій. Яку інформацію від бізнесу та підприємств Держстат чекає у 2022 році //Економіка- 2022
9. Кирильчук М.. Аграріям затвердили оновлені форми статистичної звітності//Бухгалтер UA/ - 2021 - с. 645
10. Наказ Державної служби статистики України № 37 від 28 лютого 2018 р. (http://www.ukrstat.gov.ua/norm_doc/2018/37/37_2018.htm)
11. Основні економічні показники роботи с.-г. підприємств за 2018 рік.: Статистичний бюлетень. - К.: Держкомстат., 2018.
12. Постанови Кабінету Міністрів України № 476 від 20 травня 2009 р. «Про запровадження оцінки міжрегіональної та внутрішньорегіональної диференціації соціально-економічного розвитку регіонів».
13. Постанова Європейської комісії про створення інформаційної Мережі бухгалтерського обліку в сільському господарстві від 15 червня 1965 р. // Verordnung Nr. 79/65/EWG vom 15. Juni 1965 zur Bildung eines Informationsnetzes landwirtschaftlicher Buchführungen, Abl. EG Nr. L 109, S. 1859
14. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України від 08.09.2005 № 2850-IV // База даних «Законодавство України
15. Про державну статистику: Закону України № 2615-XII (2615-12) від 17.09.92 р. (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2614-12.-> Назва з екрану.